

складання композиційних портретів («Фоторобот»). Деякі з цих систем використовуються і з метою криміналістичної реєстрації («Візерунок») [7, с. 121].

Таким чином, збільшення потенціалу діяльності як кожного експерта, так і судово-експертної установи в цілому напружує залежать від інтенсифікації аналітико-експертної діяльності на всіх ієрархічних рівнях діяльності.

Список використаних джерел:

1. Біленчук П. Д., Кравчук О. В., Міщенко В. Б., Пілюков Ю. О. Інформаційна діяльність в правознавстві : монографія. Київ, 2007. 244 с.
2. Сегай М. Я. Типологія експертних задач. *Криміналістика и судебная экспертиза*. Київ., 1988. Вип. 37. С. 9–18.
3. Капустник К. В., Губанова І. В. Інформаційне забезпечення судово-економічних експерти. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. Х. : Право, 2009. Вип. 9. С. 462–465.
4. Ашерев А. Т., Сабадаш В. В. Судебно-ергономическая експертиза несчастных случаев в системах «человек-техника-среда» : монографія. Харьков, 2008.
5. Практикум з криміналістики : навч. посібн. / кол. авторів: В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова, В. А. Журавель та ін.; за ред. В. Ю. Шепітька. Київ, 2013.
6. Россинская Е. Р. Рентгеноструктурный анализ в криминалистике и судебной экспертизе. Киев, 1992. 220 с.
7. Пілюков Ю. О. Шляхи автоматизації інформаційно-аналітичної роботи в експертних підрозділах МВС України. *Криміналістичний вісник* : наук.-практ. збірник. Вип. 1. Держ. наук. дослід. експертно-криміналістичний центр МВС України; КНУВС. Київ, 2006. 168 с.

УДК 343.98

*Спіцина Г. О., д-р юрид. наук, доц., завідувач лабораторії Харківського НДІСЕ,
ORCID : <https://orcid.org/0000-0002-6677-6915>
e-mail: adept@ukr.net*

Белевцова С. О., канд. філол. наук, доцент Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди

ЩОДО ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ НОВІТНЬОЇ ПАРАДИГМИ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ У УКРАЇНІ

Аналіз наукових поглядів та співставлення їх з узагальненням експертної практики в Україні, державах Європи, США та інших країнах світу дає змогу зробити висновок, що на початку ХХІ століття спостерігається етап розвитку експертології та експертної практики, який, на думку Т. Куна, треба вважати науковою революцією – формування та перехід до нової парадигми [1].

Визначення змісту формування новітньої парадигми теорії та практики судової експертизи в Україні треба розпочати із з'ясування змісту категорії парадигма. Наукознавство визнає історію науки як боротьбу між різними науковими спільнотами за утвердження нового наукового світогляду, який передбачає не тільки смислове поле цілісного бачення стану справ у науці, а й сукупність теоретичних стандартів, методологічних норм, ціннісних орієнтирів. Цей світогляд Т. Кун називає парадигмою (від грецьк. *παράδειγμα* – приклад, зразок). Термін «парадигма» у філософію науки вперше запровадив позитивіст Густав Бергман [2]. Аналіз думок наукознавців свідчить про те, що вони виокремлюють щонайменше три аспекти парадигми:

1. Парадигма – сукупність філософських, загальнотеоретичних основ науки; система понять і уявлень, які властиві певному періодові розвитку науки, культури, цивілізації [3, с. 415].

2. Парадигма – це найбільш загальна картина раціональної побудови природи, світогляд [4].

3. Парадигма – це дисциплінарна матриця, що характеризує сукупність переконань, цінностей, технічних засобів тощо, які об'єднують фахівців у це наукове співтовариство.

Слід зазначити, що у 2005–2010 роках у Європі та США склалася перехідна парадигма судово-експертної діяльності, що визначала формування якісно нової моделі судової експертизи та зміни її теоретичного уявлення, а також запровадження сертифікації та акредитації у судово-експертну діяльність.

Загальні основи парадигми теорії та практики судової експертизи були сформульовані у доповіді «Удосконалення судово-експертної науки у США: шлях вперед» Національної академії наук [5]. Відповідно до цієї доповіді формування новітньої парадигми судової експертизи у США було спрямовано на:

- запровадження стандартної термінології для характеристики результатів досліджень у звітах експертів і розроблення його моделі з наданням необхідної інформації;
- проведення досліджень щодо обґрунтованості судово-експертних методів, кількісних показників достовірності та невизначеності результатів судово-експертних досліджень та їх висновків;
- дослідження впливу людини на результати судової експертизи та розробку процедур для нейтралізації суб'єктивних помилок експертів;
- формування механізму врахування під час проведення судової експертизи змін, валідації методики, оцінки вірогідності результатів, обмін інформацією та перевірку кваліфікації (професійного тестування) й розроблення відповідних правил і методик судово-експертних досліджень;
- впровадження систем менеджменту якості та акредитації для судово-експертних лабораторій та індивідуальної сертифікації експертів.
- акредитація судово-експертних інститутів і лабораторій;
- виконання критеріїв компетентності судових експертів;
- затвердження загальних основ організації роботи судово-експертних лабораторій та інститутів;
- проведення професійного тестування / міжлабораторних порівнянь у судово-експертній діяльності на міжнародному рівні ;
- використання стандартів менеджменту якості, розслідувань і використання доказів у залі суду;
- визнання еквівалентності судово-експертної діяльності правоохоронних органів з метою недопущення дублювання зусиль через невизнання доказів завдяки технічним та якісним відмінностям і досягнення скорочення терміну розслідування злочинів з урахуванням транскордонної злочинності;
- визначення оптимальних і загальних шляхів створення, оновлення та використання баз даних судової експертизи;
- використання досягнень судової експертизи у протидії тероризму, організованій злочинності та іншим видам злочинної діяльності;
- підвищення судово-експертної грамотності співробітників правоохоронних органів і сфери юстиції завдяки використанню різних форм занять і тренінгів;
- дослідження та використання проектів щодо сприяння подальшому розвитку інфраструктури судової експертизи [7].

Виконання означених заходів на думку фундаторів Європейської мережі судово-експертних установ (ENFSI) буде сприяти формуванню нової парадигми судової експертизи, яка у переважній частині Європейських країн складається з таких елементів:

- запровадження логічно-коректної форми оцінки та інтерпретації результатів експертизи;
- використання методів, що засновані на релевантних даних, кількісних вимірах і статистичних моделях;
- експериментальне тестування ступеня достовірності та надійності судово-експертних оцінок стосовно до умов конкретних справ.
- слід зазначити, що Харківський НДІСЕ є постійним членом з 2018 року.

Щодо судової експертизи в Україні, то треба констатувати, що сьогодні підвищенню ефективності експертної діяльності сприяє акредитація лабораторій науково-дослідних установ за міжнародним стандартом ISO 17025 та запровадження процедури акредитації за стандартом ISO 17020.

Якщо проаналізувати основні недоліки проведення судових експертиз в Україні та порівняти їх з аналогічними недоліками в Європі та США, можна їх об'єднати у такі групи:

— неповна акредитація структурних лабораторій за міжнародним стандартом ISO 17025 і невелика кількість лабораторій, акредитованих за міжнародним стандартом ISO 17020 (Україна; США – 2009 р.; Європа 2010 р.);

— використання застарілих методик експертних досліджень;

— наявність помилок у висновках експертів (Україна, США, Європа);

— загальність висновків судових експертиз (Україна, США, Європа);

— відсутність єдиної термінології, прогалини підготовки досліджень (Україна, США, Європа).

Причинами означених недоліків можна назвати такі:

— недостатня теоретична підготовка експертів;

— низький рівень взаємодії експертів НДУСЕ МЮ України зі структурними підрозділами правоохоронних органів;

— відсутність системних досліджень з перспектив розвитку експертології та використання байєсівського підходу при інтерпретації результатів експертизи [8, с. 187–195; 9, с. 54–55].

Підводячи підсумки викладеному, можна окреслити заходи щодо забезпечення формування новітньої парадигми судової експертизи:

— розробка методологічних засад використання філософських, загальнонаукових, а також окремих методів різних галузей природничих і гуманітарних наук у судово-експертній діяльності;

— впровадження в експертну діяльність інноваційних розробок у галузі новітніх методів ідентифікації об'єктів дослідження з метою удосконалення судової експертизи при проведенні досудового розслідування у кримінальному провадженні та судовому розгляді;

— розробка науково-обґрунтованої методики використання цифрових технологій щодо реконструкції місця вчинення злочинів з метою фіксації результатів огляду при реконструкції місць аварій;

— розробка програмного та апаратного забезпечення інтерпретації мультимодальних доказів на ґрунті ранжирування альтернативних гіпотез вчинення злочинних дій;

— запровадження моделі судово-експертної діяльності та оцінки доказів із використанням мобільних технологій та мережевого аналізу;

— створення ефективної системи управління розвитку новітніх експертних напрямів, які спираються на координацію теоретико-прикладних розробок, спрямованих на формування сучасної методології судової експертизи.

Список використаних джерел:

1. Кун Т. Структура научных революций : монография. М. : АСТ, 2001. 276 с.
2. Collected Works. VolII. II. Frankfurt am Main: OntosVerlag, 2003.
3. Бибиц С. П., Сюта Г. М. Словник іншомовних слів: тлумачення, словотворення та слововживання. Харків : Фоліо, 2006. 623 с.
4. Парадигма. URL : <https://ru.wikipedia.org/wiki/24.02.2018.14:19> (дата звернення: 21.02.2019).
5. Strengthening Forensic Science in the United States: A Path Forward / *Committee on Identifying the Needs of the Forensic Science Community*, National Research Council. Washington, 2009. 352 p.
6. Европейская сеть судебно-экспертных учреждений (European Network of Forensic Science Institutes – ENFSI). URL: https://ceur.ru/library/spravochnikkatalog_kompanijj/item126232/24.02.2018 (дата звернення: 21.02.2019).
7. 3135th JUSTICE and HOME AFFAIRS Council meeting Brussels, 13 and 14 December 2011.
8. Нефедов С. Н. Байесовский подход к оценке доказательств и стандартизации вербальных формулировок выводов эксперта. *Проблемы укрепления законности и правопорядка: наука, практика, тенденции* : сборник научн. трудов. Вып.8. 2015. С. 187–195.
9. Даулетова С. А., Бакибаев А. А. Использование байесовского подхода в экспертной практике. *Актуальні питання судової експертизи та криміналістики* : збірник матеріалів міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 95-річчю створення ХНДІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса, 10-11 жовтня 2018. Харків : Право, 2018. С. 54–55.